

Tisztelt Hölgyeim és Uraim,

Tisztelt Főigazgató Úr,

Amikor a Nemzeti Emlékezet Bizottsága létrejött, a tevékenységünket szabályozó törvény számos közvetlenül is – bár hála Istennek elég tágan - meghatározott feladatot jelölt ki számunkra, csakúgy, mint az Alaptörvény ránk vonatkozó része az U cikkelyben.

Az utóbbit szeretném csak röviden idézni. Eszerint „A kommunista diktatúrával kapcsolatos emlékezet állami megőrzése érdekében Nemzeti Emlékezet Bizottsága működik. A Nemzeti Emlékezet Bizottsága feltárja a kommunista diktatúra hatalmi működését, a kommunista hatalmat birtokló személyek és szervezetek szerepét.”.

Az Alaptörvény Átmeneti Rendelkezéseit, illetve a ránk vonatkozó 2013. évi törvényt is értelemszerűen jogászok állították össze, és ez így is van jól, hiszen mégiscsak jogi szövegekről van szó. Maga a szöveg is jogi irányultságúnak tűnhet első olvasatra. Ugyanakkor a törvényhozó szerv, vagyis a Magyar Országgyűlés, amely felelős volt a Nemzeti Emlékezet Bizottságának felállításáért, valamiért mégis kizárólag történészekből állította össze a testületet.

Aligha tévednénk, ha arra gondolnánk, hogy ez egyfajta jelzés volt a testület tagjai számára: elsősorban történészi munkára van szükség a testület részéről.

Ehhez a történeti feltáró munkához kezdtünk hozzá tavaly előtt. Ennek a munkának a részeként kötöttünk megállapodást a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpontjával. Ennek a megállapodásnak volt a része a közös Vidéktörténeti Munkacsoport létrehozása.

A kérdés súlyának érzékeltetéséhez szeretnék a megállapodás szövegéből is idézni: „A lehetséges [kutatandó] témák közül – az egykori parasztság vizsgálata már csak a társadalomban elfoglalt meghatározó aránya miatt is kiemelendő – a szovjetizálás vidéki folyamatai, az iparosítással együtt értelmezett kollektivizálás és társadalmi hatásvizsgálatai máig a legnagyobb adósságaink közé tartoznak.”. Illetve még két idézett mondatot engedjenek meg nekem ugyanebből a szövegből: „A társadalomtörténet magyarországi intézményesülése megtört a szovjetizálás következtében.”. Ez az egyik mondat, és a másik: „Sajátos módon, a társadalomtörténeti irányultságú kutatásokból és összefoglaló művekből is alapvetően hiányzik a lokális és regionális kapcsolatrendszer összehasonlító bemutatása.”.

Miről van tehát szó? Amikor éppen két évvel ezelőtt megkötöttük a megállapodást, arra vállalkoztunk, hogy hiánypótlást végezzünk, sőt, ha szabad kissé patetikusan fogalmazni: súlyos történelmi-, és egyúttal történészi adósságokat is rendezni tudjunk. Itt szeretném megjegyezni, némileg visszautalva a fentebb említett jogi megközelítésre, hogy amikor igazságtételről, az igazságtételi folyamatról beszélünk, nagyon gyakran elfelejtkezünk arról a fáradságos aprómunkáról, amelyet a levéltárakat aprólékosan átvizsgáló történészek végeztek és végeznek. Úgy gondolom, hogy a mi közös munkacsoportunk is egyfajta igazságtételi munkában vesz részt.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim,

Sokszor visszatérő megállapítás, és szinte már-már közhely, hogy történetírásunk Budapest-központú. Akármennyi igazság is van ebben a megállapításban, az biztos, hogy a Vidéktörténeti Munkacsoport egy eddig kevésbé hangsúlyos szempontrendszer szerint kezdte meg kutatásait. Mint ahogyan a megállapodás szövegéből is idézett

megállapítás mutatja, a társadalomtörténeti megközelítés hátrányt szenvedett a diktatúra évtizedei során. Ezen is próbál a Vidéktörténeti Kutatócsoport változtatni. De nem csak ez jelenti a változtatást. A magyar vidék témáinak beemelése a fősodorba, a magyar vidék kutatóinak helyzetbe hozása, és nem utolsósorban a lokalitás témáinak úgymond „házhoz szállítása” mind azt jelzik, hogy a Vidéktörténeti Munkacsoport eddig jó, hasznos és erősen hiánypótló munkát végzett. Az utóbbi, kissé pongyola megfogalmazás kapcsán magyarázattal tartozom: a „házhoz szállítás” kifejezést abban az értelemben használtam, hogy a két eddigi nagy konferenciánk mellett számos kisebb volt és lesz is, és köztük nem is egy szándékoltan nem-budapesti helyszíneken. Ez egyúttal jelzés is a vidék témái iránt elkötelezett kollégák és műhelyek számára, hogy nincsenek magukra hagyatva, és jelzés arra nézve is, hogy a Nemzeti Emlékezet Bizottsága valóban „nemzeti” akar lenni, vagyis a nemzeti közösség múltját térben nem korlátozva szeretné feltárni.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim

A hiánypótló munka egyúttal talán egy paradigmaváltás megalapozását is jelentheti, ami a magyar vidék történetéről való gondolkodásunkat illeti. Ahogyan a megállapodásunkban rögzített „Küldetésnyilatkozat” fogalmaz: „A leszűkített kutatásfókusz és fogalomhasználat azért sem helytálló, mert a kommunista diktatúra legeredményesebben éppen a tradicionális életvilágokat roncsolta szét, és tett sokakat saját hazájukban „városi menekültté”, ezért a történetekkel kapcsolatos analitikus fogalmi készletet is módszeresen kell megválasztani. Itt utalhatunk például arra, hogy máig mennyire megtévesztő módon tovább él a „mezőgazdaság szocialista átszervezése”, valamint a „szövetkezetesítés” kifejezések használata. Ezek a kifejezések a legfontosabb tartalmat, a tulajdonfosztást, az egyéni

parasztgazdaságok erőszakos felszámolását és azok osztársadalmi hatásait leplezik.”

Szeretném a kutatócsoport tevékenységének nyomán egy gyakorlati példával is megvilágítani a fentieket, ami tudniillik a fogalomhasználatra vonatkozik. Amikor a legutóbbi eredményeinket a Rubicon folyóiratban publikáltuk – itt konkrétan most a kutatócsoport vezetőjének, Ó. Kovács Józsefnek a munkájára gondolok, a cikk címe a következő volt: *A demokratikus földreform mítosza. A földelkobzás és földosztás új értelmezési kísérlete.*, nos tehát amikor ez a tanulmány megjelent a népszerű folyóiratban, volt, aki olyan megállapításokkal reklamált, miszerint – itt szó szerinti idézet következik – „a földreform alapvető szerepet játszott az ország életének demokratizálásában”, illetve, hogy „1945 és 1949 között Magyarországon mindvégig többpártrendszer volt.”. A reklamáló egyébként Ó. Kovács József megállapításait és következtetéseit „összeesküvés-elméletnek” bélyegezte.

Nos, tisztelt Hölgyeim és Uraim, ez mutatja, hogy sikerült alternatívát állítanunk a továbbörökített, a diktatúra bukását is túlélő szemlélettel szemben, Tömörebben fogalmazva, ez azt jelenti, hogy jó úton járunk. Az eddigi beágyazott értelmezési keretekkel szemben ez a kutatócsoport komoly, elmélyült aprómunkával elkezdte az 1945-öt követő eseményeket új megvilágításba helyezni. És nem csak az 1945-öt követő néhány évről, vagy éppen az 1956-ig terjedő, legsztelenebb kommunista időszakról van szó a munka tekintetében. Ez részben kiderül az előadások címéből is, hiszen néhány helyen az 1961-et, vagy az 1962-öt olvashatjuk. De kiderül magának a konferenciának a címéből is, hiszen a szocializmus alapjainak lerakásáról van szó. Az MSZMP VIII. kongresszusa éppen a vidéki Magyarország ellen viselt súlyos, de sikeres kampány után

állapította meg: befejeződött a szocializmus alapjainak lerakása. Ez egyúttal a múlt felszámolását is jelentette. Pontosabban jelentette volna.

Éppen ezért vagyunk ma itt, tisztelt Hölgyeim és Uraim, hogy a múlt felszámolására tett kísérlettel szemben befoltozzuk a nemzeti emlékezet szövetén keletkezett hiányosságokat.

Ebben a munkában a NEB jó szövetségese az MTA BTK, amely intézménnyel együtt egyébként más projektek is sikeresen tető alá tudunk hozni, gondoljunk csak a tavaly őszi nagyszabású nemzetközi GULAG konferenciánkra. Szeretném megköszönni Fodor Pál elkötelezett támogatását, és szeretném megköszönni a munkacsoport vezetőjének, Ó.Kovács Józsefnek, hogy nemcsak a szakmaiságot illetően támadhatatlan a munkája, hanem ezen kívül a munkaszervezés terén a bölcsészvilágban nem teljesen megszokott szigorral és precizitással vezeti a munkacsoport tevékenységét.

Köszönöm, hogy meghallgattak, sikeres és jó konferenciát kívánok mindannyiunknak!